

dr hab. Małgorzata Nowak-Barcińska

Katedra Języka Polskiego
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Recenzja pracy doktorskiej p. mgr Elżbiety Stachyry

Pomiędzy *sacrum* a *profanum*. Inskrypcje w obiektach małej architektury sakralnej: kapliczkach, figurach i krzyżach przydrożnych (na wybranych przykładach)

Przedmiotem ocenianego studium p. Stachyry są rozpatrywane w perspektywie genologicznej napisy z obiektów małej architektury sakralnej. Kryjące się za tym pojęciem przydrożne krzyże, kapliczki i kaplice stanowią łącznik, by nawiązać do pierwszego członu tytułu dysertacji, wyraz zespolenia w porządku fizycznym (wertykalnym) i symbolicznym rzeczywistości ziemi i nieba.

Niewątpliwym walorem pracy jest jej wartość merytoryczna – studium uzupełnia stan badań nad obiektami małej architektury sakralnej o pogłębiony aspekt genologiczno-językowy. Obiekty te bowiem dotychczas skupiały na sobie głównie uwagę etnografów, historyków sztuki czy teologów (literaturę przedmiotu z tego zakresu p. Stachyra zna dobrze i – co równie cenne – sprawnie referuje) z jednej strony, publicystów i regionalistów z drugiej. W sensie językowym przed Doktorantką tematem zajmowali się Władysław Makarski – promotor omawianej dysertacji – w artykule *Kapliczki, figury i krzyże przydrożne – deskrypcje, nominacje, inskrypcje* (w: *Język religijny dawniej i dziś (w kontekście teologicznym i kulturowym)*, t. 5, red. P. Bortkiewicz, S. Mikołajczak, M. Rybka, Poznań 2009, s. 311-333) oraz Marta Wójcicka w szkicu *Kapliczkowe inskrypcje – próba analizy i typologii* (w: *Krzyże i kapliczki przydrożne jako znaki społecznej, kulturowej i religijnej pamięci*, red. J. Adamowski, M. Wójcicka, Lublin 2011, s. 81-92). P. mgr Elżbieta Stachyra twórczo rozwija myśl swoich przedników, do tematu wnosząc nowe jakości, co już można traktować jako spełnienie pożądaných od pracy doktorskiej wymogów.

Podstawę materiałową studium tworzy korpus 2250 inskrypcji kapliczkowych pochodzących z 728 miejscowości wschodniej, południowej i południowo-zachodniej części Polski. Materiał źródłowy Autorka rozprawy pozyskała, wykorzystując źródła pisane (głównie tematyczne albumy), internetowe oraz na drodze eksploracji terenowej.

Struktura pracy

Praca składa się 11 części: uwag wstępnych (s. 4-15), VI rozdziałów (I. *Przydrożne obiekty kultu religijnego*, s. 16-54; II. *Charakterystyka genologiczna inskrypcji kapliczkowej – założenia ogólne*, s. 55-59; III. *Inskrypcja w aspekcie pragmatycznym*, s. 60-118; IV. *Intencjonalne wyróżniki inskrypcji kapliczkowych*, s. 119-150; V. *Kompozycja tekstu*, s. 151-179; VI. *Struktura fizyczna i gramatyczno-stylistyczna inskrypcji kapliczkowych*, s. 180-226), zwięzłego zakończenia (s. 227-229); wykazu miejscowości zawierających badane obiekty (s. 230-235), wykaz skrótów (s. 236-241), bibliografii (s. 242-250) oraz aneksów zawierających zdjęcia obiektów małej architektury sakralnej – pochodzą one głównie z archiwum własnego Autorki rozprawy, poświadczając zarazem kwerendę terenową (s. 251-274).

W uwagach wstępnych p. Stachyra charakteryzuje pracę, przedstawia jej przedmiot, zakres i związany z tematem stan badań, podstawę materiałową opracowania, metodę badawczą, cel studium oraz jego strukturę.

W I – kulturowym – rozdziale pracy, opierając się na literaturze przedmiotu – i wykazując zarazem, co już zaznaczyliśmy, umiejętnością syntetyzowania – Autorka omawia historię przydrożnych obiektów kultu religijnego, przyjmowane w ich podziale typologie (krzyż, figura przydrożna, kapliczka, cykle kaplic) oraz charakteryzuje te obiekty na podstawie kryterium materiału budowlanego, przywołując zarazem wybitnych lokalnych twórców kaplic. Doktorantka przytacza tu też – za literaturą – legendy, fakty i zwyczaje związane z obiektami małej architektury sakralnej i ich kulturowo-przyrodnicze walory.

II rozdział pracy stanowi wprowadzenie do właściwej analizy inskrypcji – rozdział ten swobodnie mógłby zostać połączony z uwagami zawartymi we wstępie do dysertacji.

W rozdziale III Autorka wnika w kwestie związane z pragmatyczną stroną inskrypcji. Analizuje relacje nadawczo-odbiorcze oraz – szczegółowo i wnikliwie – językowe

wykładniki wskazujące na nadawcę i odbiorę komunikatu zamieszczonego na przydrożnych obiektach kultu religijnego.

Rozdział IV pracy p. Stachyry traktuje o złożonym illokucyjnym potencjale kapliczkowych inskrypcji. Autorka wskazuje przede wszystkim na intencje ekspresywne i dyrektywne wyrażające się w takich – prostych – aktach mowy jak: wyznanie wiary (s. 122), pochwała, uwielbienie (s. 123-125), podziękowanie (s. 125-127), prośba (s. 128-137), pouczenie (s. 140-142) czy – wykorzystując terminologię Doktorantki – „akt o charakterze memoratywnym” (s. 142-145). Dostrzega też inskrypcje o złożonym potencjale illokucyjnym – pojawiają się w nich w różnej konfiguracji akty mowy wymienione wyżej, np. prośba i uwielbienie, prośba i podziękowanie itd. (zob. s. 145-149).

W kolejnym – V rozdziale studium – Autorka zajmuje się kompozycją tekstu, odtwarza wzorzec kanoniczny inskrypcji (s.168-170) oraz kreśli jego warianty alternacyjne (s. 170-174), adaptacyjne (s. 174-178) i indywidualne (s.178-179). Kanoniczny wzorzec inskrypcji kapliczkowej, przedstawiony w paragrafie *Segmentacja wewnętrzna tekstu*, w rekonstrukcji p. Stachyry ma następującą postać: „I. segment inicjalny (rama tekstowa): 1. anakleza, czyli wezwanie do adresata – Boga (Trójcy Przenajświętszej) lub innej osoby ze sfery *sacrum* (Maryja, święci i błogosławieni), często w formie rozbudowanej apostrofy; II. segment wypełniający, właściwy: 1. formuła illokucyjna – informacja o intencji i celu działania językowego (prośby, podziękowania lub inne akty mowy – uwielbienie, zawierzenie), 2. przedstawienie nadawcy; III. segment finalny (rama tekstowa): 1. (auto)prezentacja fundatora, 2. lokalizacja temporalna” (s. 169). Wzorce alternacyjne wzbogacają ów schemat o dane nt. okoliczności powstania obiektu (składniowo będą to okoliczniki akcesoryjne), religijne cytaty i temporalne dookreślenie. W zbiorze inskrypcji oddających adaptacyjny typ wzorca gatunkowego wyróżnia Autorka inskrypcje-dedykacje, inskrypcje naśladujące wpisy do księgi pamiątkowej, inskrypcje z cechami opisu i opowiadania, inskrypcje-wypowiedzenia inskrypcji-listy, inskrypcje-skargi czy nawet donosy. Indywidualne realizacje gatunku inskrypcji kapliczkowej p. Stachyry łączy przede wszystkim z wypowiedziami „stanowiącymi swoiste pouczenie moralne, czasem włożone w usta konkretnej osoby” (s. 178) oraz tekstami stanowiącymi „wyłącznie cytaty, zaczerpnięte z różnych źródeł, zarówno religijnych jak i świeckich” (s. 179). Szkoda, że pola uwagi Doktorantki giną inskrypcje wierszowe, które – *nota bene* dość szczegółowo omawia w kolejnym rozdziale pracy.

Ostatnią z analitycznych części rozprawy, rozdział VI dysertacji, poświęca p. mgr Elżbieta Stachyra kwestiom pisownianym – typografii i językowej poprawności inskrypcji, skupiając się na ich zewnątrz- i wewnątrzjęzykowych niepoprawnościach, oraz stylistycznym wyznacznikom inskrypcji kapliczkowych. W opinii Autorki podstawowymi cechami stylu inskrypcji (s. 217-226) są: 1) szablonowość (traktowana jako przejaw języka „kościelnego” (s. 220) wykładnikami byłyby m.in. frazy modlitewne i różnego typu cytaty z Pisma Świętego), 2) perswazyjność (apelatywność), 3) dialogowość, 4) wielostylowość. Opisując pojawiające się w kapliczkowych inskrypcjach środki poetyckie, skupia się na ich cechach melicznych, analogii, właściwościach szyku i paralelizmie składniowym oraz elementach gwarowych i archaizmach. (Uwagi na temat stylu mogłyby być rozbudowane).

Uwagi i postulaty

Upredzając uwagi szczegółowe, stwierdzam, że lektura dysertacji przynosi dużą satysfakcję poznawczą. Walorami pracy, prócz wymienionej już wartości merytorycznej, są: rzetelne podejście naukowe, dobre udokumentowanie wniosków, jasny i klarowny wywód, poprawny, precyzyjny język oraz doskonała szata formalna, zdradzająca edytorskie wykształcenie Doktorantki.

Cel pracy wyrażany zostaje przez p. Stachyrę w kilku miejscach dysertacji, dodam, że nie zawsze jednoznacznie:

[...] niniejsza dysertacja jest próbą lingwistycznego ujęcia tematu [zabytków sztuki sakralnej – M.N-B] na podstawie inskrypcji zamieszczanych na tych obiektach, stanowiących dla nich „semantycznie nacechowane wizualne dopełnienie” [W. Makarski, *Kapliczki, figury i krzyże przydrożne – deskrypcje, nominacje, inskrypcje*] (s. 5);

Jak już podkreślono, przedmiotem podjętej w niniejszej rozprawie analizy są inskrypcje obiektów małej architektury sakralnej ujmowane jako forma tekstu wrytego w materiale trwałym – zwykle kamieniu, marmurze, metalu bądź drewnie. Nadrzędnym celem przyjętym w tej dysertacji jest dokonanie opisu lingwistycznego wybranych napisów kapliczkowych, reprezentatywnych dla badanego regionu. Zaznaczmy jednak, że chodzi tu nie tyle o sporządzenie mniej lub bardziej dokładnej ich klasyfikacji, ile raczej o jak najpełniejsze ukazanie najbardziej charakterystycznych modeli napisów kapliczkowych (s. 13).

Wyrazistsze są metodologiczne deklaracje Doktorantki:

Przyjmując założenie, że każdy tekst zamieszczony na obiekcie małej architektury sakralnej traktujemy jako komunikat językowy o określonej strukturze, można zauważyć, że się one powielają zgodnie z określoną konwencją językową. Pozwala to spojrzeć na interesujące nas tutaj inskrypcje jako na samodzielny gatunek mowy i rozpatrywać je w obrębie założeń metodologicznych genologii lingwistycznej. Przyjmując taką koncepcję badawczą, będziemy się opierać na teorii aktów mowy – ze szczególnym uwzględnieniem wyznaczników pragmatycznych, a także na semantyce i stylistyce lingwistycznej (s. 13);

Naczelna hipoteza badawcza przyjęta do rozpatrzenia w niniejszej dysertacji koncentruje się wokół pytania o możliwość rozpatrywania inskrypcji kapliczkowej w kategoriach gatunku mowy. Jej weryfikację przeprowadzimy w oparciu o perspektywę i metodologię genologiczną, która zakłada istnienie podstawowych komponentów każdego wzorca gatunkowego. Zatem aby potwierdzić postawioną na wstępie hipotezę, odniesiemy się do struktury i uwarunkowań komunikacyjnych, tematyki wypowiedzi i sposobu jej przedstawienia oraz wyznaczników stylistycznych. Wynikające z tych założeń zagadnienia wyznaczają kompozycję pracy (s. 14).

Deklaracje te prowokują jednak do następujących uwag: przy takim założeniu należałoby w części metodologicznej odnieść się do założeń genologii lingwistycznej oraz ustalić relację zachodzącą między genologią lingwistyczną a teorią aktów mowy, por.:

W rozdziale II sformułujemy założenia ogólne genologicznej perspektywy tekstów kapliczkowych. Odwołując się do teorii aktów mowy, podejmiemy próbę spojrzenia na inskrypcje jako na teksty, które realizują określone formy wzorca gatunkowego (identyfikowane strukturalnie, pragmatycznie i stylistycznie). Zarysowując teoretyczne wyznaczniki gatunku, posłużymy się podziałem zaproponowanym przez Marię Wojtak na wzorzec (model) kanoniczny i jego wzorce zmodyfikowane (s. 14);

Głównym założeniem teorii aktów mowy jest dążenie do usystematyzowania i całościowego opisanie struktur wzorców tekstowych dla różnorodnych sytuacji komunikacyjnych, wypracowanie tak zwanych wzorów gatunkowych tekstu (s. 57).

Przyjęta za Marią Wojtak optyka genologicznego opisu gatunków nakazywałaby też nico inną strukturę pracy – odpowiadającą porządkowi: struktura, pragmatyka, [aspekt kognitywny – niewykazany przez Autorkę], stylistyka, tj. zgodną z uwagami zamieszczonymi na 14 i – szerzej – 57 s. dysertacji. W konkretnie oznaczałoby to umieszczenie rozdziału V (*Kompozycja tekstu*) przed III (*Inskrypcja w aspekcie pragmatycznym*).

Uzupełnijmy, że zastrzeżenia budzi też kompozycja rozdziału, szczególnie w kontekście – słusznych skądinąd uwag Doktorantki:

Stała i identyfikowalna struktura stanowi podstawowy czynnik decydujący o tożsamości gatunku. Innymi słowy, rodzaj genologiczny badanych inskrypcji jest rozpoznawalny dzięki ich typowemu ukształtowaniu językowemu tekstu (s. 57)

W obecnym kształcie pracy formalnie ginie (brak tytułowego wyróżnienia i symetrii terminologicznej zarazem) element najistotniejszy – kanoniczny wzorzec inskrypcji (por. tytuły paragrafów: *Rama tekstowa*, *Segmentacja wewnętrzna tekstu*, *Modele tekstów kapliczkowych* – z podziałem kolejnego stopnia na: *Modele alternacyjne*, *Modele adaptacyjne*, *Modele indywidualne*).

Do dyskusji, znów wobec uwag Autorki pracy – „Inskrypcja kapliczkowa, podobnie jak cały obiekt małej architektury sakralnej, inspirowana jest wpływami ludowymi. Zatem nadawca, pochodzący głównie ze środowiska wiejskiego, przedstawiając swoje prośby, dziękczynienia i wszelkie inne sprawy, ujawnia przy tym charakterystyczne właściwości własnego języka, nierzadko nasyczonego elementami gwarowymi i archaicznymi” (s. 206) – skłania też umiejscowienie części paragrafu *Elementy gwarowe – archaizmy* (s. 206-215) w poświęconym strukturze fizycznej i gramatyczno-stylistycznej inskrypcji kapliczkowych rozdziale VI. Gwaryzmy traktować przecież należy – vide wcześniejsze uwagi p. Stachyry – jako przejaw autoprezentacji nadawcy / twórcy kapliczkowej inskrypcji. Por. podpunkt *(Auto)prezentacja fundatora* (s. 152-162) w rozdziale V studium, m. in. z uwagami: „Regionalne cechy językowe w postaci małopolskiego mazurzenia czy zaniku nosowości ujawniają się również na poziomie fonetycznym nazwisk” (s. 159) oraz ciekawym fragmentem dotyczącym formacji marytonimicznych. (W paragrafie tym z kolei Autorka niepotrzebnie skupia się na kwestiach pisownianych związanych np. z zapisem cząstki *-ya*, s. 155).

**

Generalnie względem studium mgr Elżbiety Stachyry można zgłosić nieliczne pytania i zastrzeżenia oraz kilka uwag o charakterze postulatywnym. Z recenzenckiego obowiązku wskażmy wytropione w pracy uchybienia i przeoczenia:

- 1) Na tle klarownego w skali globalnej wywodu dysonują sprzeczne komunikaty:

Zaczerpnięte z obiektów małej architektury sakralnej inskrypcje kapliczkowe, stanowiące bazę materiałową tego opracowania, są przejawem autentycznych, spontanicznych aktów modlitewnych, ukierunkowanych przede wszystkim na nawiązanie kontaktu z określonym w apostrofie *sacrum* (s. 60);

Twórczość kapliczkową traktować należy w kategoriach działalności masowej, która charakteryzuje operowanie stereotypem, banalnymi stwierdzeniami, nieudolnymi rymami czy pojawianie się szeregu błędów z różnych poziomów języka. Mimo to intencją każdego autora jest podejmowanie starań, by jego inskrypcja, samodzielnie ułożona bądź odnaleziona wśród tekstów obiegowych, wyróżniała się na tle innych, odzwierciedlała często tę jedną, osobistą sytuację. Nie można więc przyjąć uogólnienia, że wszystkie teksty kapliczkowe są banalne i utrzymane na niskim poziomie. Wiele bowiem przykładów znajduje potwierdzenie w próbach przełamania stereotypów i tego spróbuję dowieść w tej części niniejszej rozprawy (s. 119).

- 2) Wyrażenie *duch ofiary* z inskrypcji: „[...] Męczenniku / powinności / wypros nam / poczucie obowiązku / i **ducha** ofiary” (s. 89) w odbiorze recenzentki nie jest peryfrazą Ducha Świętego.
- 3) Wątpliwa klasyfikacja intencji w jednej z inskrypcji przywołanych na s. 122. Czy komunikat „JEZUS MARYO / JÓZEFIE Św. / Wam oddaję / Ciało, Duszę / moją” jest prymarnie wyznaniem wiary?
- 4) Klasyfikacja wzorców adaptacyjnych miejscami skłania do dyskusji, szczególnie niejasne w odczuciu recenzentki są *wypowiedzenia* (definiowane następująco: „W takim przypadku obserwujemy połączenie funkcji informacyjnej z perswazyjną [...] Teksty o kształcie wypowiedzeń utrzymane są w stylu oficjalnym i uprzejmym, a nastawione z góry na pozyskanie przychylności adresata i wyegzekwowanie od niego określonego działania. Tłumaczy to obecność formuły zawierającej performatyw *proszę*. Za przykłady niech posłużą następujące egzemplifikacje: Uprasza się o nabożne Ojciec nasz i Zdrowaś Marya za dusze w czyśćcu. [...]; / FUNDACYA / TOMASZA I MARYANNY / HERCÓW / 1885 R. / W. SAMEK / w BOCHNI [sic!]; / UPRASZA SIĘ O WESTCHNIENIE / ZA DUSZĘ ŚP. JÓZEFA I SEBASTYANA / DO BOGA [...], s. 176-177). Wątpliwy jest też *donos*, por.: „[...] † KARCZMA TU BYŁA LUDU ZGORSZENIEM / MARYA BĘDZIE BOGA WESTCHNIENIEM” [...],” (s. 178).

- 5) Słabością pracy jest brak jej szerszego metodologicznego osadzenia. Ponieważ krzyże i kapliczki przydrożne rozpatrywane są w dysertacji jako znaki społecznej, kulturowej i religijnej pamięci czy w nomenklaturze Autorki – przejętej od T. Seweryna [*Kapliczki i krzyże przydrożne w Polsce*, Warszawa 1958] – „perły krajobrazu”, konieczne wydaje się pobeżne chociażby przywołanie założeń lingwistyki kulturowej (zob. J. Anusiewicz, *Lingwistyka kulturowa: zarys problematyki*, Wrocław 1994).

Po raz kolejny przywołajmy *kontra* samą Autorkę:

Te pozornie tylko nieciekawe i niejednokrotnie zaniedbane wytwory kultury ludowej skrywają w sobie nieraz wielkie tajemnice. Znaczone nimi rozstaje wiejskich dróg to bowiem konkretne historie ludzi i miejsc. Poznając i wnikając w tradycje stawiania przydrożnych kapliczek, mamy zatem okazję nie tylko podziwiać piękno architektoniczne tych obiektów, ale również dostrzec w nich symbole wiary, a także wartości ważne dla samych fundatorów. Taka głęboka refleksja nad tymi symbolami próśb i znakami wdzięczności pozwala na wzmocnienie więzi łączącej zapomnianą często przeszłość z terażniejszością (s. 4).

Zacytowane wypowiedzi traktować można wręcz jako manifest lingwistyki kulturowej.

**

Pani mgr Elżbieta Stachyra w podsumowaniu swojej pracy wyraziła m.in. następujące zdanie:

Celem niniejszej dysertacji było przedstawienie gatunkowej formy wypowiedzi, jaką jest inskrypcja kapliczkowa. Mimo nastawienia na przeprowadzenie pogłębionych i wiarygodnych analiz, być może nie wyczerpuje ona wszystkich możliwości interpretacyjnych badanego zjawiska, na które spojrzeć można z wielu poziomów opisu (s. 228).

Wskazmy w tym miejscu te niepodjęte konteksty, mając nadzieję, że będą one dla Autorki pracy inspiracją do dalszych badań.

- 1) Stwierdzenie Doktorantki:

Inskrypcje kapliczkowe rozpatrywane tutaj jako typ modlitwy wotywnej i ujmowane w aspekcie genologicznym są reprezentowane przez wypowiedzi spełniające określone funkcje, tożsame z wpisanymi w nie różnorodnymi intencjami. Analiza zebranego materiału pozwala wnioskować, iż interesujące nas teksty charakteryzuje złożony potencjał illokucyjny i że stanowią one kontaminacje różnych aktów mowy (s. 120)

skłania do pytań nt. genologicznego powinowactwa analizowanych inskrypcji, usytuowania ich w rodzinie gatunków wotywnych (czy też gatunków inskrypcyjnych?)

- 2) Dookreślona mogłaby być też kwestia funkcji języka – analizowane w pracy inskrypcje są elementem działań językowych określonej społeczności i pełnią względem tej społeczności konkretne funkcje (role). W aspekcie socjolingwistycznym na plan pierwszy wysuną się tu funkcja socjalizująca i kulturotwórcza (akumulatywna, kumulatywna). Właściwość pierwszej łączy się z kwestią używania języka, jednocy ona członków danej społeczności. Właściwością drugiej jest m.in. przechowywanie wiedzy i doświadczeń pokoleń oraz utrwalonego w tekstach świata wartości. Obie zaś odzwierciedlają prawdę, że w języku danej społeczności odbija się jej sposób myślenia i przeżywania świata. Dodajmy, że kognitywny aspekt kapliczkowych inskrypcji nie został pojęty w osobnym rozdziale (gwoli precyzji zaznaczmy jednak, że praca nie jest tego wątku pozbawiana, uwagi na temat świata wartości rozproszone są w różnych jej miejscach).
- 3) Ponieważ inskrypcje analizowano *de facto* w perspektywie diachronicznej, ciekawe byłyby – jak się wydaje – spostrzeżenia nt. ewolucji gatunku oraz, zgodnie z nadrzędnym celem pracy (patrz s. 13), nt. obecności lub braku ich regionalnego zróżnicowania.
- 4) Istotne też byłoby wskazanie na minimalny wzorzec inskrypcji (por.: „[...] autoprezentacja nadawcy w strukturze inskrypcji nie jest elementem obligatoryjnym”, s. 227), ich gatunkową rozpoznawalność w oderwaniu od fizycznego kontekstu (por. umieszczone w zbiorze indywidualnych realizacji gatunku napisy typu: „JA CIĘ NIE POTĘPIĘ IDŹ I NIEGRZESZ WIĘCEJ; UFAJ CÓRKO ODPUSZCZAJĄ CI SIĘ GRZECHY TWOJE”, s. 179).
- 5) W podsumowaniu pracy Autorka mimochodem niejako dodaje, iż : „[...] twórczość kapliczkowa pojawiająca się na obiektach małej architektury sakralnej nosi znamiona stylu religijnego” (s. 228) – uwagę tę należałoby rozwinąć.

Sumując:

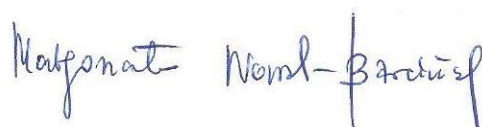
Dokonany ogląd pracy p. mgr Elżbiety Stachyry pozwala na końcową konstatację, iż w studium został zrealizowany jego założony cel, jest to dzieło o istotnej wartości poznawczej, dysertacja rzetelna, reprezentująca solidny poziom naukowy i poprawna formalnie. Praca Doktorantki, o której, pomijając topos skromności, wypowiedziała się następująco:

„Nie ulega jednak wątpliwości, że zaprezentowana tutaj refleksja lingwistyczna nad jednym z elementów kapliczek, figur i krzyży przydrożnych przyczyni się do podkreślenia roli i znaczenia dla kultury polskiej tej skromnej architektury (s. 228)

jest aspektowym wypełnieniem zacytowanego w końcowym jej zdaniu postulatu jednego z miłośników i badaczy kapliczek, ks. J. Rzepy: „ochrona tych cennych relikwów ludowej kultury materialnej jest naszą powinnością nie tylko ze względu na ich wartości artystyczne, historyczne, estetyczne, emocjonalne, ale przede wszystkim dydaktyczne, wychowawcze” [J. Rzepa, *Wstęp*, [w:] *Kapliczki, figury i krzyże przydrożne na terenie diecezji tarnowskiej*] (s. 229).

Wnioski końcowe

Wyrażając pogląd, że praca mgr Elżbiety Stachyry to potrzebna i interesująca rozprawa, uwzględniając jej zalety i (nieliczne) mankamenty, uznaję, iż spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim i wnoszę do Rady Wydziału Nauk Humanistycznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II o dopuszczenie p. Stachyry do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Lublin, 12 maja 2016 r.

Małgorzata Nowak-Barcińska